

Na zestig jaar pas écht bevrijd

Jac Mestrom (77) uit Grashoek werkte in het laatste oorlogsjaar zes maanden als dwangarbeider in Duitsland. Tien dagen na de Duitse capitulatie kwam hij terug in bevrijd Limburg, maar het duurde tot vorig jaar voordat hij zichzelf écht bevrijd voelde.

Het is zondag 8 oktober 1944, de vroege mis van acht uur in de kerk van Grashoek. Plotseling komen twee vrouwen binnengerend. Ze waarschuwen de pastoor, die net klaar is met zijn preek, dat de Duitsers bezig zijn met een grote razzia. Alle mannen vanaf zestien jaar worden opgepakt.

De dan zeventienjarige Jac Mestrom bedenkt zich geen moment. Hij vlucht via de achterdeur van de sacristie een bospad op. Maar hij is te laat. De Duitsers hebben de boel al totaal omsingeld. Jac wordt, samen met tientallen anderen, in de kraag gegrepen. „Lopend ging het via Beringe naar Panningen. Onderweg werd de stoet steeds langer. In alle dorpen in de buurt waren ze die ochtend de kerken en boerderijen binnengevallen. Bijna vijftienghonderd mannen, jong en oud, waren opgepakt. Alleen al uit Grashoek waren we met honderd man, allerlei vrienden en bekenden. Sommigen hadden een schop bij zich, de Duitsers immers hadden gezegd dat we in Blerick tankvallen zouden aan graven die de oprukkende geallieerde tanks oesten tegenhouden.”

Aangekomen bij Blerick krijgen de sterkste mannen het bevel door te lopen naar Venlo. „Ik dacht meteen dat is fout, we gaan naar Duitsland. Op het station werden we met veel gevloek in veewagens geduwd. Met zoveel man tegelijk dat er geen plek was om te zitten. Er was ook geen emmer om je behoefte in te doen. De meesten stonden nog steeds in het zondagse pak waarmee ze naar de kerk waren gegaan. Venlose vrouwen probeerden ons nog wat brood en appels te geven.”

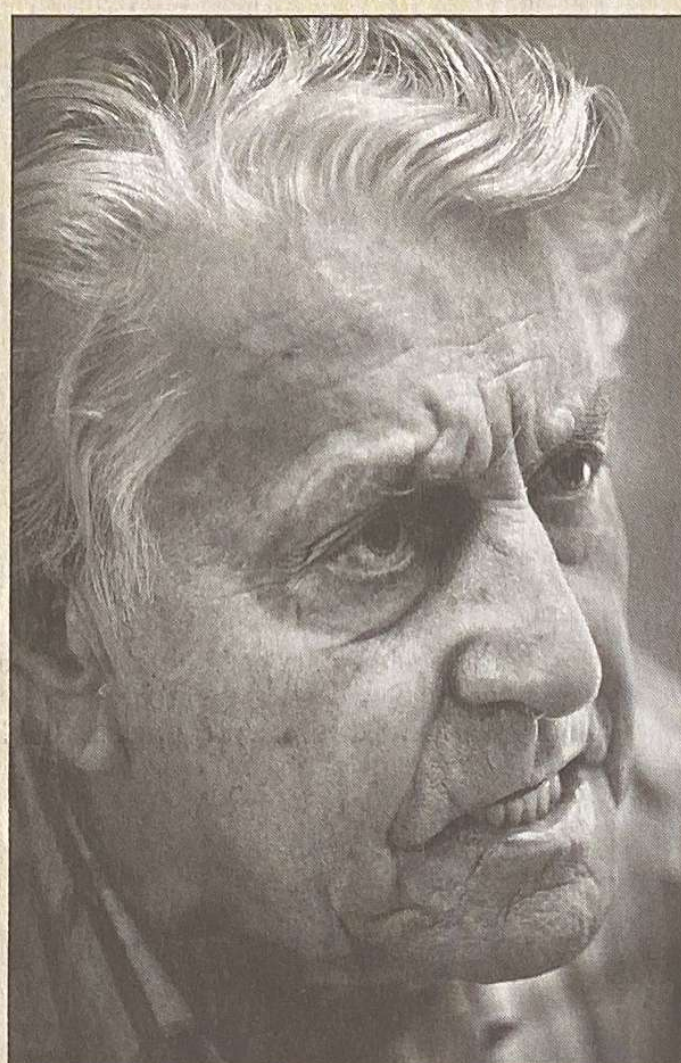
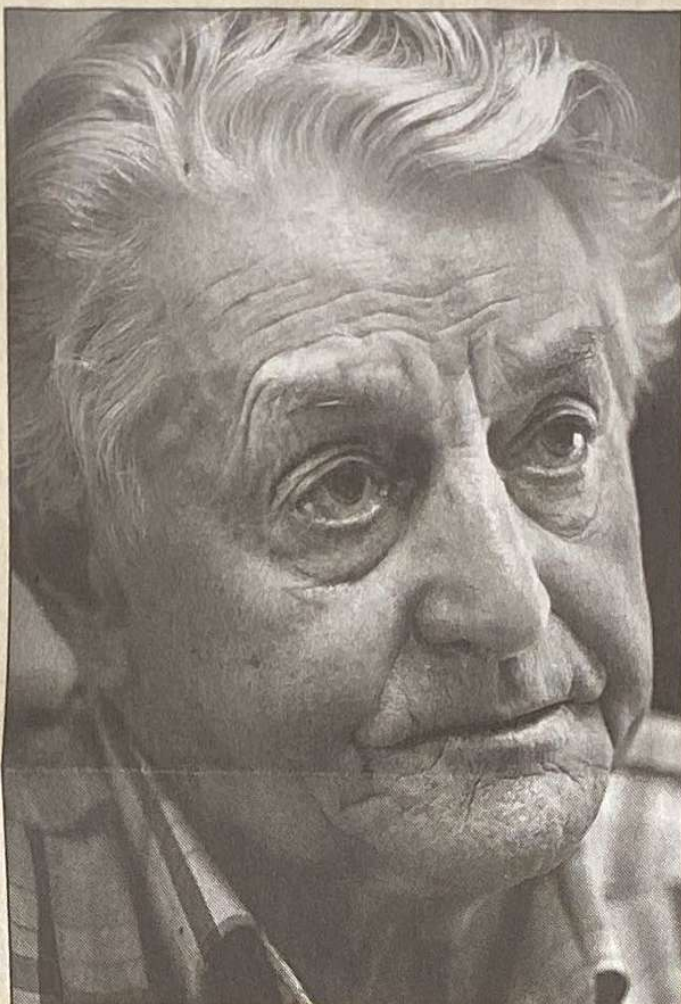
Uren moeten de mannen wachten tot de trein gaat rijden. Tegen middernacht stoppen ze in Wuppertal, waar de dwangarbeiders twee dagen in een school ingekwartierd worden. Daarna gaat het, in open goederwagens, door richting Baddeckenstedt waar de dwangarbeiders, een week nadat ze uit de kerk zijn gehaald, te werk worden gesteld in een suikerfabriek.

Jac Mestrom begint er met het schoonspuiten van de binnengebrachte bieten, maar krijgt later een plek aan het eind van het productieproces waar de gekristalliseerde suiker in zakken van zeventig kilo wordt verpakt. „Dat bood mogelijkheden. Stiekem smokkelde ik zakjes suiker mee, om te ruilen tegen extra brood. De klompen die ik thuis had aangetrokken, had ik al eerder geruild met een Duitse bietenboer. Die gaf me er betere schoenen en laarzen voor terug. Ook mocht ik bij hem naar de radio luisteren. Zo hoorde ik dat op 19 november Helden was bevrijd.”

Zodra de bietencampagne voorbij is, gaat Mestrom verder op transport. Naar Watenstedt. „De ergste plek in heel Duitsland.” Jac komt er, nog steeds met veel dorpsgenoten bij elkaar, terecht in de *Reichswerke Hermann Göring*. Een immens industriecomplex dat op volle toeren draait voor de Duitse oorlogsvoering. Staal fabrieken en hoogovens. Munitie en materieel rollen er dag en nacht van de lopende band.

Twee dagen na Kerstmis 1944 wordt Jac er aan het perron te werk gesteld waar lege granaathulzen in wagens worden geladen. Werk dat veiligheidshalve alleen 's nachts gebeurt. Zeven nachten in de week van zes tot zes. In de vrieskou zonder handschoenen.

„Bijna elk nacht klonk het luchtalarm, als waarschuwing voor geallieerde bommenwerpers. Eerst drie, zes en negen keer als de toestellen boven zee, boven Duitsland en boven hun doel waren. Ten slotte

Jac Mestrom. foto's Vincent van den Hoogen

twaalf keer als de bommen vielen. Op 6 januari, Driekoningen, was er geen vooralarm en klonk de sirene meteen twaalf keer. Ik rende zo snel ik kon naar de schuilkelder, maar voelde de luchtdruk van exploderende bommen al in mijn oren. Het volgende moment

kreeg ik een stuk muur op mijn been. Ik voelde mijn laarzen vol bloed lopen.”

Nog het meest tot Mestroms eigen verbazing wordt hij door de Duitsers naar het ziekenhuis gebracht, alwaar een Hongaarse dokter zijn ernstige verwondingen verzorgt. Meer dan drie dagen om te herstellen krijgt hij echter niet. „Het motto van de kampcommandant daar was immers *Kein Arbeit, Kein Essen*: wie niet kon werken kreeg ook niets te eten. Ja, ik heb er mensen zien doodgaan. Van ziekte en uitputting. Mensen ook die het niet meer volhielden en een vluchtplan waagden, hoewel ze de gevolgen kenden. Overplaatsing naar *Lager 21*, waar zelden iemand levend uitkwam. Daar wachtte je de *Todesspritze*, je werd er doodgespoten.”

De dwangarbeiders slapen in houten barakken. Dagelijks leveren ze er een gevecht met luizen en ziektes. „De hele nacht lag je soms te krabben. Ik droeg nog steeds dezelfde kleren als waarin ik die zondag op de trein was gezet. Mijn ondergoed was allang door de luizen kapot gevreten. Van uit de suikerfabriek meegesmolde jutezakken had ik een nieuw hemd gemaakt.”

Elke woensdagavond krijgen de arbeiders 1200 gram brood, hun weekrantsoen. Na februari 1945 wordt dat gehalveerd. Wel is er verder eenmaal daags een portie soep. „Dat brood hadden de meesten al diezelfde dag op. Toen ik naar Duitsland ging woog ik 71 kilo, toen ik terugkwam nog maar 51. Om te overleven moest je ritselen. Zo heb ik op een nacht het prikkeldraad doorgeknipt en op een ingezaaide akker wat erwten gepikt. Was ik gesnapt, dan zou ook ik naar *Lager 21* zijn gebracht.”

Begin april horen de dwangarbeiders in Watenstedt het front naderen. Op 9 april ziet Mestrom voor het eerst van zijn leven een neger. De Amerikaanse bevrijders halen hem uit de schuilkelder, waar de arbeiders hun heil hadden gezocht nadat de fabrieksdirecteuren ervandoor waren gegaan. Jac smult van chocolade, sigaretten en biscuits.

Via een aantal omwegen komt hij op 15 mei weer thuis. Ruim een halfjaar lang heeft niemand iets van hem gehoord. Niemand weet dat hij nog leeft. Totaal onverwacht stapt hij de bijkeuken binnen.

Mestrom buigt het hoofd, slaat zijn handen voor de tranende ogen. Ook na al die jaren nog wordt het hem op dit moment van zijn relaas te veel. „Ik hoor mijn moeder nog verbaasd uitroepen ‘Jac, ben jij dat?’ En of ik een bord pap wilde.”

Veel heeft de Grashoekenaar in die eerste na-oorlogse jaren niet verteld over zijn gedwongen tijd in Duitsland. Niet aan zijn vrouw en kinderen en al helemaal niet aan vreemden. Voor veel dwangarbeiders die terugkwamen in bevrijd Nederland, was dat geen bevrijding. Ze werden weggezet als landverrader omdat ze voor de Duitsers hadden gewerkt. „Ik ben eigenlijk nooit zo behandeld, omdat iedereen wist hoe ik toen ben opgepakt.”

In 1992 reisde Jac Mestrom voor het eerst terug naar de fabriek waar hij toen werkte. De schoorstenen rokeren er nog, alleen de naam is anders: *Salzgitter AG*. Helemaal verleden, de tijd dat hier met gratis arbeidskrachten miljarden winst werd gemaakt, wordt hier verzwegen.

Vorig jaar, precies zes decennia na de kerkrazzia, was Mestrom de drijvende kracht achter de onthulling van een eenvoudige plaquette op de plek waar ooit de kerk van Grashoek stond. Van de honderd hier weggevoerde mannen kwamen er zeven niet terug.

Jac Mestrom stroopt zijn broekspijp op. Laat zijn been zien, dat nooit meer helemaal genas. „Maar ik heb het nog. Zoals ik het ook nog allemaal kan navertellen.” Dat vertellen moest hij leren. Het lukte hem pas écht na de plaquette van vorig jaar. Inmiddels doet hij regelmatig zijn verhaal op scholen. „Als volgende generatie moeten de kinderen van nu helpen te voorkomen dat wat wij hebben meegemaakt nog eens gebeurt.” Van de kinderen ook leerde de oud-dwangarbeider dat hij zich nergens voor hoeft te schamen. Ook niet voor zijn tranen, die hij nu, zonder schroom kan huilen. Hij noemt het zijn eigen bevrijding, zestig jaar na dato.